

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ :

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ—ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1933

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Π.Ι.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα

Στὸ τρίτο τεύχος τοῦ περιοδικοῦ «Ἰδέα», ὁ διευθυντής του, ὁ κ. Σπ. Μελάς, γράφει ἐνῆα ἄρθρον γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ὅπου συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ζωντανῆς μᾶς γλώσσας. Τὸ ἴδιο φυλλάδιο περιέχει καὶ γράμματα τῶν κ. Παλαμᾶ, Γρυπάρη, Δελμούζου κλπ., οἱ ὅποιοι συμφωνοῦν μὲ τὴν ἄποψιν τοῦ κ. Μελά καὶ ἀναπτύσσουν τὶς γνώμεις τους ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ δημοτικισμοῦ.

Ὁ κ. Γρυπάρης ἀσχολεῖται πρὸ πάντων, στὸ γράμμα του αὐτὸ, μὲ τὶς δηλώσεις ποὺ ἔκανε πρὸ ὀλίγου ὁ κ. Παπανδρέου γιὰ τὴ γλῶσσα καὶ τὴν παιδείαν, καὶ ἐκφράζει ἐπάνω σ' αὐτὲς κάποιες γνώμεις πραγματικῶς ἄξιες ἀπορίας. Γιὰ ποῖο λόγο, ρωτᾷ, ὁ κ. Παπανδρέου «προσκάλυψε τοὺς γλωσσολόγους καὶ παιδαγωγοὺς νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ συζητήσουν γιὰ τὸ συγκεκριμένο τρόπο ποὺ θὰ γενικεύσουμε τὸ δημοτικισμὸ στὴν Παιδείαν ὁλοκληρῶς;» Ὁ κ. Γρυπάρης θεωρεῖ πῶς τὸ γλωσσικὸ ζήτημα «δεκαετηρίδες ὀλάκαιρες» ἔχει συζητηθῆ ἀπὸ τοὺς δημοτικιστὰς παιδαγωγοὺς καὶ γλωσσολόγους «τόσο ἐξαντλητικὰ, ποὺ δὲ χρειάζεται νὰ δώσουν καὶ ἄλλα ἐπιχειρήματα» εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν πείστηκαν, καὶ πῶς νὰ συζητήσουμε ἀκόμη θὰ ἦσαν μόνο νὰ διαωνίσουμε τὴν κουβένταν «ἀπὸ ἡδονισμὸ» τῆς συζητήσεως. Κατὰ συνέπειαν λοιπὸν ὁ κ. Γρυπάρης ζητεῖ ἐπειγόντως νὰ εἰσαχθῆ ἡ δημοτικὴ στὴν ἀνώτερη παιδείαν.

Ὁ κ. Γρυπάρης ἀπορεῖ ἐπίσης διότι ὁ κ. Παπανδρέου λέει πῶς ἀπὸ τὶς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ εἶναι ἡ συγγραφὴ τῆς γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς δικαιολογεῖ τὴν ἀπορία του μὲ τὸ ὅτι «μία μικρὴ γραμματικὴ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ ἀργοῦν νὰ ἐτοιμασθοῦν» καὶ προσθέτει πῶς ἄλλωστε «δὲν εἶναι καὶ ἀπολύτως ἀναγκαῖο» οὔτε αὐτὸ τὸ «χρηστικὸ» ἐγχειρίδιον!.. Γιὰ τὸν κ. Γρυπάρη, τὸ νὰ μὴν ὑπάρχη γραμματικὴ κάπως πλήρης τῆς γλώσσας, ποὺ οἱ φίλοι του θέλουν νὰ εἰσαγάγουν στὰ γυμνάσια, στὸ πανεπιστήμιον καὶ στὸ δημόσιον βίον, τὸ νὰ μὴν ὑπάρχη ἀκόμη γραμματικὴ τῆς γλώσσας ποὺ, κατὰ τὴν ἐκφρασί του, ἀπὸ «ὀλάκαιρες δεκαετηρίδες» συζητεῖται, δὲν εἶναι παρὰ μιά ἀσήμαντη λεπτομέρεια! Τί τὴν θέλουν τὴ γραμματικὴ ὁ Ὑπουργὸς καὶ τὸ κοινόν; Νὰ παραδεχθοῦν πρῶτα τὴ γλῶσσα τυφλά, καὶ θὰ μάθουν ἕστερα ποιά εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ γλῶσσα καὶ πῶς θὰ διδάσκεται!..

Ἀλήθεια, ὅσοι φανατίστηκαν γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, καὶ ἔγιναν ὄχι πιά δημοτικιστὰς ἀλλὰ «μαλλιαροί», ἀπέκτησαν παράξενη νοοτροπία. Ἡ νεοελληνικὴ διδάσκεται στὰ δημοτικὰ μᾶς σχολεῖα ἀπὸ 15 περίπου χρόνια, καὶ διδάσκεται μὲ μιά φτωχότατη μόνον γραμματικὴν, ποὺ δὲν κλίνει ὁλόκληρες τάξεις λέξεων, τὶς ὁποῖες καθημερινῶς μεταχειριζόμεθα, π. γ. πολλὰ τριτόκλιτα οὐσιαστικά καὶ ἐπίθετα, καθὼς: *καθῆκον, παρατήρησις, συγγραφεὺς, μηδέν, ἐνδιαφέρον, εἰλικρινής, αὐθάδης, εὐγνώμων* κτλ.,

τὰ σύνθετα ῥήματα ⁽¹⁾, καὶ ἄλλα ῥήματα καθὼς: *παρατηρεῖται, ἐξαιροῦμαι, πληροφοροῦμαι, ὠφελοῦμαι* κτλ. Μία τόσο ἀνώμαλη κατάστασις δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ συμπεράνουμε πῶς κάποια δυσκολία συνήντησαν οἱ μαλλιαροὶ ὅταν προσπάθησαν νὰ συστηματοποιήσουν τὴ γλῶσσα τους; Θέλει αὐτὸ συζητηθῆ; Καὶ σὲ τί βασίζεται ὁ κ. Γρυπάρης ὅταν μᾶς πληροφορεῖ πῶς τέτοιο πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ ἀργοῦν νὰ ἐτοιμασθοῦν;

Εἶναι φανερὸν πῶς ὁ κ. Γρυπάρης τυφλώνεται ἀπὸ τὸ φανατισμὸ του. Ἡ συγγραφὴ τῆς γραμματικῆς μᾶς γλώσσας, ποὺ νὰ περιέχη τὰ στοιχεῖα τὰ ἀπαραίτητα εἰς τὴ διατύπωσιν πολλῶν ἀπ' τὶς σκέψεις μας καὶ ποὺ νὰ συμφωνῆ μὲ τὴ γραμματικὴ ἑνὸς ἀπ' τὰ λαϊκὰ μᾶς ἰδιώματα, εἶναι ὄχι μόνον δύσκολη, ἀλλὰ εἶναι τελείως ἀδύνατον νὰ γίνῃ χωρὶς νὰ φθάσῃ κανεὶς στὸ χάος ἢ σὲ ἀστεῖες καὶ ἀνύπαρκτες μορφές, καθὼς: *οἱ συγγραφιάδες, τὸ μηδέν, ἡ σὺνοδος* κτλ. Ὁ κ. Κ. Παλαμᾶς λέει μὲ πολὺ λεπτὸν τρόπο ὁμολογουμένως στὸ γράμμα του πρὸς τὸν κ. Σπ. Μελά: Στὴ γλῶσσα, ποὺ ἔχουμε ἀνάγκη γιὰ τὸ γραπτὸ μᾶς λόγο «ἐξυπακούονται καὶ στοιχεῖα ποὺ ὁ ὀρηκτικὸς καὶ μπροστά, σὰν ἀστόχαστα, τραβῶντας δημοτικιστῆς τὰ θεωρεῖ ἀσυμφιλίωτα, ὅμως χρειάζεται νὰ συμφιλιωθοῦν, γιὰ νὰ γίνῃ κάτι, σιμώνοντας, μὲ τὸν καιρὸ, πρὸς τὴν ἐντέλεια». Ὁ κ. Π. Καλλιόπουλος γράφει καὶ ἐκεῖνος κάτι τὸ παρόμοιον εἰς τὴν «Ἰδέαν».

Ἄραγε ὁ κ. Γρυπάρης καὶ οἱ φίλοι του μαλλιαροὶ ἀνήκουν ἀκόμη, ἕστερα ἀπὸ τόσο πολλὰ συζητήσεις, εἰς τοὺς «ἀστόχαστους» αὐτοὺς ὀπαδοὺς τοῦ δημοτικισμοῦ; Ἄν δὲν τοὺς φθάνει, γιὰ νὰ πεισθοῦν πῶς εἶναι ἀπραγματοποίητὴ ἡ ἰδέα τους, ἢ ἀφάνταστη ἀργοπορία στὴν ἐκδοσὴ μᾶς γραμματικῆς γιὰ τὰ σχολεῖα μᾶς, δὲν τοὺς κάνει ἐντύπωσιν πῶς οἱ ἴδιοι γράφουν γλῶσσα ὅλως διόλου ἀσυστηματοποιήτη, χωρὶς συμμετρίαν, *χωρὶς γραμματικὴν*; Στὸ γράμμα του πρὸς τὸν κ. Μελά, ὁ κ. Γρυπάρης γράφει ἡ περίστασις, ἡ ἐκπαίδευσις, καὶ παρακάτω οἱ συζητήσεις, τοῦ συμφέροντος, τοῦ ἔθνους κτλ., δηλ. κάνει μιά τάξιν λέξεων τεχνητῶς *πρωτόκλιτη εἰς τὸν ἐνικό*, ἐνῶ τὴν ἔχει *τριτόκλιτη εἰς τὸν πληθυντικό*, καὶ ταυτοχρόνως δὲ μπορεῖ νὰ καταργήσῃ τὴν τρίτην κλίσιν ἀπὸ τὸν ἐνικό ἄλλων λέξεων: τοῦ συμφέροντος, τοῦ ἔθνους.

⁽¹⁾ Οἱ μαλλιαροὶ ἀποφεύγουν νὰ κλίνουν τὰ σύνθετα ῥήματα γιὰτι δὲν ξέρουν νὰ λύσουν τὸ ζήτημα πολλῶν μετοχῶν τους (*καταβεβλημένος, διατεθειμένος, διακεκριμένος* κτλ.), ποὺ παίρνουν καὶ σήμερον ἀναδιπλασιασμὸν, κατὰ κανόνα ποὺ διατυπώσαμε στὴ *Γραμματικὴ τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης νεοελληνικῆς*. Μερικοὶ ἀπ' τοὺς μαλλιαροὺς, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴν δυσκολίαν αὐτὴν, θέλουν νὰ παρουσιάσουν τὶς μετοχὰς αὐτὰς ὡς ἐπίθετα. Τότε ὅμως τὰ ῥήματα *διαθέτω* κτλ. θὰ ἔμεναν χωρὶς μετοχὴν, ἐνῶ ἔχουν, ἐκτὸς ἂν οἱ μαλλιαροὶ σχηματίσουν τεχνητῶς ἀστεῖες μετοχὰς καθὼς: *καταβαλμένος, διαθεμένος, διακριμένος*.

Πῶς δικαιολογεῖ τὴ γραμματικὴ τῆς γλώσσας πού γράφει; καὶ πῶς ἐννοεῖ τὴ γλώσσα, πού τόσο ἀνυπομόνως ζητεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ στὰ ἀνώτερα σχολεῖα μας; Ἀτακτοποιήτῃ ὅπως παρουσιάζεται ἐδῶ; Δὲν ἔχει δίκαιο ὁ κ. Παπαγυθίου νὰ ζητήσῃ καθορισμὸ τῆς καὶ νὰ συστήσῃ τὴν πρὸ προσεκτικῆς μελέτης τῆς.

Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης, ἔχας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους ὁπαδοὺς τῆς μαλλιαρῆς, ἔγραψε ἐδῶ κα' ἑπτὰ χρόνια σ' ἓνα φυλλάδιο (δημοτικισμός): «Γλῶσσα σημαίνει γραμματικὴ... Ἡ μεικτὴ γλῶσσα δὲν ἔχει γραμματικὴ, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀνύπαρκτη ὡς γλωσσικὸς τύπος καὶ οἱ συνήγοροί τῆς δὲν καθώρισαν τὴ γραμματικὴ τῆς, ὅσα γράφονται σ' αὐτὴν παρουσιάζουν ἀνομοιοτήτα κτλ. Ἡ ἀνάγκη τῆς γραμματικῆς μᾶς σπρώχνει στὴν κοινὴ γλῶσσα.» Ἀποδείξαμε μὲ τὴ *Γραμματικὴ τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης νεοελληνικῆς*, πού ἐκδόσαμε τὸ 1931, πῶς ἡ ἀπτική γλῶσσα, ἀντιθέτως πρὸς τὴ γνώμη τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη, ἔχει κανόνες. Στὴ μελέτη πού κάναμε, μερικοὶ φίλοι κα' ἐγώ, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἀρθρον καὶ τελειώνει μὲ τὸ ἐπιφώνημα, στὴν ὁποία δηλαδὴ δὲν ἀποφύγαμε καμμιά δυσκολία, διατυπώσαμε τοὺς κανόνες, τοὺς ὁποίους ἀσυνείδητα ἐφαρμόζουμε ὅταν μιλοῦμε, καὶ δείξαμε τὴ γραμματικὴ συμμετρίαν τῆς γλώσσας μας. Ὅταν λέμε λ. χ. *φονιάς*, *βρῦση*, λέμε καὶ *φονιάδες*, *βρῦσες*, καὶ ὅταν λέμε *συγγραφεὺς*, *διερμηνεὺς*, *παρατήρησις*, λέμε *συγγραφεῖς*, *διερμηνεῖς*, *παρατηρήσεις*. Ὅσα σύνθετα ρήματα διατήρησαν τὸν ἀναδιπλασιασμὸ, ἔχουν καὶ αὐξηση συλλαβικὴ: *διεφθαρμένος-διέφθειρε*, *καταβεβλημένος-κατέβαλε*, *συγκεχυμένος-συνέχεε* κτλ., σὲ ὅσα ἀπεναντίας δὲ βάζουμε, μιλώντας, τὴν αὐξηση, παραλείπουμε καὶ τὸν ἀναδιπλασιασμὸ τῆς μετοχῆς: *καταστάλαξε-κατασταλαγμένος*, *συγχώνευσε-συγχωνευμένος* κτλ. Ἔτσι ἡ νεοελληνικὴ ἐμφανίζεται ἀφ' ἐνός ὡς ἓνα ὄργανο σύνολο καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς κατάλληλο ὄργανο γιὰ τὴ διατύπωση τῶν πρὸς πολυπλόκων σκέψεων μας. Οἱ μαλλιανοὶ ἀπεναντίας, πού ἀναγκάζονται νὰ κάνουν ἓνα τεχνητὸ ἐν μέρει κατασκευάσμα, διότι ἐπιδιώκουν νὰ διατηρήσουν μὴ λαϊκὰς λέξεις μὲ τύπους λαϊκοὺς, τοὺς ὁποίους ὡς τώρα οἱ λέξεις αὐτὲς δὲ δέχθησαν, δὲ μποροῦν νὰ ἐπιτόχουν γραμματικὴν συμμετρίαν, παρὰ μόνον ἂν δημιουργοῦν ἀνύπαρκτες μορφές, καθὼς: *διερμηνιάδες* ἢ *διερμηνιαῖοι*, *παρατήρησεις*, *ἐπιβαλμένος* κτλ. ! «Ἡ ἀνάγκη τῆς γραμματικῆς», κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη, μᾶς σπρώχνει ἐπομένως, ὄχι στὴ μαλλιαρῆ, ἀλλὰ στὴν καθομιλουμένη, στὴ γλῶσσα τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων.

Τὸ γλωσσικὸ αἶσθημα, πού εἶναι ἔμφυτο στὸν ἄνθρωπο, γεννάει τοὺς γραμματικὸς κανόνες. Τὸ αὐτὶ μας δηλαδὴ ἀφομοιώνει ἀσυνείδητα τὶς καταλήξεις κτλ. τῶν λέξεων μιᾶς ὁρισμένης τάξεως, ὥστε νὰ ὑπακούουν σχεδὸν ὅλα ἴσπερα ἀπὸ λίγο σὲ ὁρισμένον κανόνα. Π. χ. τὸ ἀρχαῖο *παιδίον*, *τυρίον*, ἔγινε *παιδίον*, *τυρίον* καὶ ὕστερα *παιδί*, *τυρί* κτλ. Ἔτσι κα' ἐμεῖς οἱ μορφωμένοι Ἕλληνες δημιουργοῦμε ἀσυνείδητα, ὅταν μι-

λοῦμε, γραμματικὴν συμμετρίαν. Ἀναφέραμε παραπάνω τὸ *φονιάς-φονιάδες*, *συγγραφεὺς-συγγραφεῖς* κτλ. Φθάνει νὰ ξεκαθαρίσουμε τὴ γλῶσσα μας ἀπὸ τὰ «ἐπαγγελματικὰ» στοιχεῖα (ἀπ' τοὺς ἀρχαϊσμούς τοῦ δικηγόρου, τοῦ ὑπαλλήλου κτλ.) γιὰ νὰ βγῇ μὲ γραμματικὸς κανόνας.

Οἱ μαλλιανοὶ προσπαθοῦν ν' ἀναπληρῶνουν μὲ τὴ σκέψιν τοὺς τὸ γλωσσικὸ αἶσθημα, πού ἔπλασε τὴ γλῶσσα μας. Γι' αὐτὸ ἡ γλῶσσα τοὺς εἶναι γλῶσσα τοῦ γραφείου, δηλ. γλῶσσα ἐσφαλμένη, ὅσο εἶναι ἐσφαλμένη ἢ καθαρεύουσα, μόνον πού εἶναι μὲ ἄλλο τρόπο ἐσφαλμένη. Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης ἀνέλαβε νὰ συγγράψῃ μιὰ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς. Ἄν ὅμως δὲν ἐγκαταλείψῃ τὶς ἀρχές τῶν μαλλιανῶν, ἡ γραμματικὴ του, ἢ θὰ εἶναι ἀχώνευτη, διότι θὰ ἔχῃ τεχνητὰς λέξεις, ἢ, ἂν κάνει κάποιους συμβιβασμούς κατὰ δικὰς του προσωπικὰς σκέψεις, θὰ λείψῃ ἀπ' αὐτοὺς κάθε ἀντικειμενικὴν βάσιν καὶ θὰ βρεθοῦν χίλιοι δύο λόγοι, πού θὰ ζητήσουν ἄλλες καὶ διαφορετικὰς ὑποχωρήσεις. Τὴν ἀντικειμενικὴν βάσιν τὴ δίνει μόνον ἡ κοινὴ χρῆσις, τὴν ὁποία καὶ πήραμε γιὰ ὁδηγὸν ὅταν γράψαμε τὴ γραμματικὴ τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης μας γλώσσας.

Μιὰ ἄλλη ἀπόδειξις, ὕστερα ἀπὸ τόσα, πῶς ἡ μαλλιανοσύνη δὲ στέκεται, εἶναι ὅτι οἱ φανατισμένοι τῆς ὁπαδοί, μ' ὅλη τὴν περιφρόνησιν πού μᾶς ἔχουν, δὲν ξέρουν νὰ διατυπώσουν τὶς σκέψεις τοὺς παρὰ μόνον σὲ γλῶσσα ὄχι καθαρὰ δημοτικὴ Ὁ κ. Γρουπάρης ἔχει στὸ γράμμα του πρὸς τὴν «Ἰδέα»: *ἐπὶ τέλους, ἔστω, τοῦ συμφέροντος* κτλ. Ἡ ἰδέα τῶν μαλλιανῶν εἶναι ἀνεφάρμοστη, ἐπειδὴ εἶναι ἐναντίον τῶν φυσικῶν νόμων.

Πρὶν τελειώσω, θέλω νὰ προσθέσω πῶς εἶμαι συμφωνώτατη μὲ ὅσα λέει στὸ γράμμα τοῦ ὁ κ. Δελμούζος γιὰ τὴ γλῶσσα. Δὲν δικαιολογεῖται τὸ γλωσσικὸ ζήτημα νὰ συνδέεται μὲ πολιτικὰ καθεστῶτα. Οἱ Γάλλοι, Ἴταλοι κτλ. ἀπέβαλαν τὴ λατινικὴν ὑπὸ βασιλεῖς καὶ πρίγκηπας. Ὅσοι συνδέουν τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα δείχνουν σύγχυσι ἰδεῶν, ὅπως κα' ἐκεῖνοι πού ὀνομάζουν μὲ στόμφο *ἐθνικὴ* τὴ γλῶσσα πού ὑποστηρίζουν (τὸ κάνουν καὶ οἱ μαλλιανοὶ καὶ οἱ καθαρευουσιάνοι). Ἑλληνικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀπηρχαιωμένη γλῶσσα καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ καθομιλουμένη. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν αὐτὴν δὲν ὑπερέχει ὅτε ἡ μιὰ, ὅτε οἱ ἄλλες, καὶ ὁποῖος ὑπερασπίζει τὴν ἀντίληψίν του μὲ τέτοια ἀνεπὸστατη βᾶσιν, σημαίνει πῶς τοῦ λείπουν τὰ σοβαρὰ ἐπιχειρήματα. Ἐμεῖς δὲ συζητοῦμε μὲ κοῦφια λόγια τοῦ εἶδους αὐτοῦ. Ἐχομε ἄλλους ἰσχυροτάτους λόγους νὰ ἀναφέρουμε, τοὺς ὁποίους ἀναπτύσσουμε καθαρὰ, μὲ συγκεκριμένα παραδείγματα καὶ προτάσεις καὶ χωρὶς φουσκωμένα κα' ἀπατηλὰ λόγια. Οἱ ἀρχές μας εἶναι τόσο ὑγιεῖς, πού μᾶς φέρνουν πάντοτε σὲ ἐφαρμόσιμες λύσεις, καὶ δὲν ἔχομε ἀνάγκη νὰ ἀποκρύψουμε ἀνεπέρβλητα ἐμπόδια ἢ ν' ἀνακατώσουμε ἀπαράδεκτες μορφές, ὅπως οἱ καθαρευουσιάνοι καὶ οἱ μαλλιανοί.